Qaçaq Nebi Destanı'ndan

Zengezur'un Mollu köyünde Rençper Alo'nun, karısı Gözel'den bir oğlu olur, adını Nebi koyarlar. Nebi on iki yaşına geldiğinde, komşu köyden Kerbelayî Mehemmed'in yanına çoban girer. Ancak, Kerbelayî onu oğlu gibi kabullenmekte ve ileride biricik kızı Gülsabah'ı bu güzel çocukla evlendirmeyi düşünmektedir. Zaman geçer, kız da ergin yaşa gelir.

Bir gün, çevresiyle ziyaretgâha giden köyün zenginlerinden Mahmut hampa, Gülsabah'ı da yanında götürür. Atını budağa bağlamışken, at ürker ve Gülsabah'a vurarak ölümüne sebeb olur. Kerbelayî, " Ürkek atı budağa bağlamazlar" bunu bilmez misin, diye Mahmut hampaya kin tutar. Olaydan haberdar olan Nebi, Mahmut hampayı atından aşağı alarak döver, başını gözünü yarar.

Nebi, Kerbelayi'nin yanında kalmaya devam eder. Gel zaman, git zaman, Nebi, Xanah'nın kızı Hecer'e tutulur, Hecer de ona. Nebi Hecer'i istetir. Xanalı, beyler hampalar Nebi'den hoşlanmazlar, ona gün göstermezler diye vermezlenirse de, Kerbelayi Mehmemmed'i kuramaz ve razı olur. Ancak, ayni gün Mahmut hampa Hecer'i kardeşine istemeye gelince, Xanlı korkusundan vazgeçer.

Nebi ile Hecer anlaşıp kaçarlar. Kerbelayi onlara toy yapar, Hecer'i babası ve kardeşleriyle de başırtırır. Nebi, sert, dürüst, sözünü sakınmayan ve zulme rıza göstermeyen bir delikanlıdır. Köylü onu sever, beyler, hampalar çekinirler.

Mahmut hampa olanları unutmaz; bir gün Rus askerleri ile Alo'nun evine gelir. Alo hastadır ve Xanalı ile kapıda oturmaktadır. İkisini de kırbaçlayarak kanlar içinde bırakır. Hecer karşı koyar, Nebi yetişir, Mahmut hampayı iyice döverler. Mahmut intikam için bekler, olur olmaz saldırır, beyleri, askerleri Nebi'nin üstüne sürer. Nebi bakar ki, burada rahat yok, Hecer'i alarak Mollu'dan uzaklaşmak ister. Kerbelayi Mehemmed'e düşüncesini açar ve "Ne qeder ömrüm var, bu haramzadelerle vuruşacağım" der. Kerbelayi onu, Boz atı ve aynalı tüfeğini vererek uğurlar. Hecer'le birlikte dağa çıkan Nebi bir mağarada yaşamaya başlar. Bir süre sonra ailelerini özleyerek, köylerine dönmeye karar verirler. Yolda rasladıkları köylülerden duyarlar ki, Mahmut hampanın adamlarından Eli bey, "Alo kişini meydanda ağaca bağlayıp, döğüp öldürdüler."

Nebi, Mahmut ve Eli beyi yakalayıp, ayni ağaca bağlar ve başlarına birer kurşun sıkar. Ambarlarını da boşaltıp fakirlere dağıtır. Bu olay üzerine Nebi'nin ünü yayılır, zulümden kaçanlar ona gelir, destesi büyür. Rus kuvvetleri, beylerin güçleri de onu yakalamak üzere harekete geçerler. Nebi Hecer'le beraber dağa çıkmıştır.

j

Gazamatın[1] Yandırılması

(Qacaq Nebi, Derleyen, Dr. Azad Nebiyev, Bakü-1989 , S.29-37)

Nöker-naip dağlara düşüp o tepe senin, bu dere menim Nebi'nin arxasmca gezip dolandıqça Nebi de gece-gündüz dağı-daşı gezir, kendlere çıxır, beylere, hampalara divan tutur, onların taxılını, otunu alıp kendlilere paylayırdı. Beyler Nebi'nin qorxusundan kendlilere deyiptoxunabilmirdi. Beylerle tokquşan, sözleşen cavanlar da yavaş yavaş dağlara çekilir, gelip Nebi'nin destesine qoşulurdular. Ayrı ayrı qaçaq desteleri de Nebi'nin başına toplaşmıştı. Nebi'nin sorağı yaxın uzak mahalları dolaşırdı.

Nebi qaçaq düşeni, Alo'nun ölümünden sonra bığ yeri yenice terlemiş balaca Mehdi'ni de izlemeye başladılar. Bir gün Mehdi de naçalnik? Caferqulu beyle sözleşti3. İş toğmaq deyeneye çıxanda Mehdi el attı naçalnikin tabancasına. Goburu ile qırıp qoydu cibine. Dedi indi iğitsense yaxm gel, beynim göye sovurum. Caferkulu xan da Nebi'nin qorxusundan Mehdi'ye söz deyebilmedi. Mahala hay düştü. Mehdi naçalniki terkisilâh edip. O günden Mehdi üçün derede, tepede, hendekde dezge* qurdular. Mehdi gördü yox, bele getse, beyler onu aradan götürecekler. Bir gün Nebi'ni yanma gelip dedi:

- Qardaş, daha men de sensiz Mollu'da qalabilmirem. Gelim birbirimizi heyan olax. Bu beyler qanımıza ele susasıyplar ki, bele getse meni aranan götürecekler.

Beli, bele bele Nebi'nin destesi böyüyüp otuz qırx nefer oldu. Onların içerisinde Telli Qara, Tunç Veli, Şemmed Hesen Lele Gâvur, Basar Iğit, Qanlı Qoca el içerisinde ad çıxarmış qoçaqlardan idi. İndi onların Nebi'nin başına toplaşması da beylere bir derd olmuştu.

Goburnat5 Qaçaq Nebi'nin destesini qırmak üçün Zengezura iki yüz atlı göndermişti. Naçalnik Caferqulu bey başta olmaxla goburnat özü bu destenin üç aya qeder yox edilmesini, Qaçak Nebi'nin tutulup hökümete teslim edilmesini telep etmişti. Atlılar Görus naçalnikinin serencammda dağı-daşı elek-velek edir, ancak bir kes Nebi'ni gördüm demir.

Bir gün Qaçaq Nebi yene kendlere çıxmıştı. Camaatla görüşüp onların vaziyetinden hali olurdu. Nahçivan, Cebrayıl, Gorusun naçalnikleri de özlerinin yüz seçme atlısı ile Nebi'ni tutmak için Şotlanlı oylağmda pusquda durmuştu. Nebi gezegeze gelib Şotlanlı'ya çıxtı. Ama onu camaat ara-

1. hapisanenin 2. rusça müdür, komutan _ 3,-atışmak, sözdalaşı yapmak 4. tuzak 5. vali

sına çıxmağa qoymadılar. Düşmen atlılarının kendde olduğunu bilen Nebi, uşaqları evlerde yeşleştirib özü Qanlı Qoca ile Hekeri'ye yola düştü. Çünkü, üç gündü Mollu'ya yola salmıştı. Bir xebereter yox idi. Hecer ikicanlı olduğundan yaman ağrı çekirdi, Odur ki, Mehdi Hecer'i Gözel'in yanmda qoyup qayıtmalı idi. Vade tamam olmuştu, ama ne Hecer'den, ne de Mehdi'den xeber vardı. Nebi Şatlanlı'dan yenice çıxmıştı ki, bir ekinciye rast geldi. Uzaxtan fikir verdiler gördüler ki, Gorus yolunun üstünde oturan ekinci neşe oxuyur. Sonra qulax verib gördüler yox, ekinci ağlayır. Özü de herden neşe zümzüme edir. Qanlı Qoca bir az ireli yeriyip qulax verdi. Gördü ekinci oxuyur:

Goburnat, naçalnik gelib saymadı,
Düşmenin qanından içti doymadı
Zalımdan qısası aldı, qoymadı
Ağlaram haline ay Qaçaq Nebi,

Arvadı özünden ay qoçaq Nebi.
Yağılar elinden düşüptü qaçaq
Kardaşı Mehdi'dir özünden qoçaq
Ağalar elinden oluptu naçar

Ağlaram haline ay Qaçaq Nebi Arvadı
özünden ay qoçaq Nebi. Dağ çektin
koxaya, hampaya, xana Derdine
analar ağlaya, yana

Cemi iğitlerin gire meydana
Ağlaram haline ay Qaçaq Nebi
Arvadı özünden ay qoçaq Nebi.

Qanlı Qoca bir göz kırpımmdan ekincinin başının üstünü aldı. Soruştu ki, ay kişi, ne olup bele yanıqlı yanıqlı oxuyup ağlayırsan. Qoca dedi:

- Heç ne. Qerip oğlum yadıma düşüp. Men de ağlayıp üreyimi boşaldıram.

Qanlı Qoca gördü ekinci qorxur, odur ki, özünü nişan verdi:

- Gorxma, biz bey, naçalnik-zad deyilik, Nebi'nin adamlarındanık.

Bele deyende ele bir kişinin kirpiyi dirildi. Elini yere direq verip dik qaqtı, zenle Qanlı Qoca'ya baxtı. Ele ki arxaym oldu bunlar doğrudan da naçalnikin adamları deyil, dedi:

- Başınıza dönüm, İsmayil bey otuz atlı ile Nebi ile Hecer'i tutub Görus'a apardı. Yazık Hecer bir ağlayırdı ki, gel göresen. Strajynikler birbirine pıçıldayırdılar ki, Hecer ağrı çekir. Hiç Gorus'a özünü yetirmez, yolda yükünü yere qoyar. Zalim İsmayil bey ise ara-sıra, kırmana Hecer'in küreyine çekirdi. Bele nâkişilik heç yere-göye sığar, bele zülüm yerde qalar?

Nebi daha dözebilmedi. Geri gayıtmaq olmazdı. Düşman atlıları kendi üzük qaşı kimi dövreye almıştılar. Nebi Boz atı mehmizledi, üzünü Qanlı Qoca'ya dutup dedi:

- Men gettim Hecer'in dalınca. Sen de qaçakları sağ-salamet bu kendlerden çıxar, sabah tez den Gorus'ta görüşek.

Beli Qanlı Qoca qaçakları axtarmaxta, Qaçaq Nebi Gorus'a getmekte olsun, görek Hecer nece oldu. Ekinci Mehdi ile Nebi'ni deyişik salmıştı. Ele bilmişti ki tutulan Nebi'yle Hecer'di.

Kende gelen günden Hecer'in hali xaraplaşmıştı. Kendler de Nebi'ni aktaran it-qurtla dolu olduğundan Mehdi Hecer'i bir yana çıxarabilmemişti. Gözelin evini günde üç-dört defa axtarır, yazık arvada min bir zülüm edirdiler. Odur ki Hecer iki gün Xanalı'mn evinde qalandan sonra Kerbelayi Mehemmed gile getmeyi qarara alır. Mehdi de gece firset iken Hecer'i Kerbelayi'nin evine çattırmak isterken yolda İsmayil beyin destesi ile rastlaşır. Aynalını çekir ki, düşmanın alayını dağıtsın, Hecer deyir sen Allah, gülle atma, halim pistiri, alçaqlık edip bizi tutsalar, qoy tutsunlar.

Mehdi attan düşüb İsmayil beyin qarşısına gelib deyir ki; naçalnik, Hecer iki canlıdı, ağrı çekir, aparıram yaxm kendlerin birine ki, yükünü yere qoysun.

Bunu eşiden kimi İsmail bey emr edir:

- Her ikisinin el-qolunu bağlayın.

Gorus gazamatmm qapısı ağzında Hecer day2 dözebilmir. Yere yıxılır. Bir azdan çağa3 sesi eşidilir. Hecer'in bir oğlu olır. Gazamatta işleyen hadimeler tez uşağın göbeyini kesip cır-cmdıra bükürler. İsmayil bey gazamat naçalnikinin otağından çıxıp uşağı isteyir. Şaşkasmı4 çekip uşağı şaşkanm başına geçirir. Uşağın çığırtısı ismayil beyin şakkanağma karışır. Bey qeyzle deyir:

- Bax bunu goburnata gönderecem. Bu uşaq kimi Nebi'nin de başını vaxt geler şaşkaya geçirip Urus ete göndererem.

Hamı İsmayil beye nefret etti. Bey uşağın cenezesini kenara atıp evine getti. Lovqa lovqa dedi:

- Eyibi yox, indi Nebi herede olsa Hecer'in da lınca gelecek. Eğersiz min canı da olsa, elimden qurtarmayacaq.

Gazamat işçileri qorxudan çmqırmı çıxarmadı. Gece düştü, evine geden evine, işine geden işine yola düştü. Gazamat naçalniki Ter Grigoryan da qalmıştı ki, başına ne çare qılsm...

İndi Nebi gelmekte olsun, görek Hecer zindanda ne eledi. Ele ki, Hecer'i zindana saldılar, saçını yoldu, yüz-gözünü cırıp zulum-zulum ağladı, ismayil beye bir qarqış töktü ki, sesine bütün durtaxlar koşulub ağladılar.

İsmayil bey Hecer'e göz dağı çekmişti. Hecer "Nebi, Nebi" deyip feryad edir, sakitleşmek bilmirdi. Nalesi gazamatı başına götürmüştü. Hecer Nebi'ni haraylamakta olsun, görek Nebi nece oldu.

l.pis-kötü 2. artık, daha 3. bebek 4. eğri kılıcını

Beli, Nebi gazamatm hendeverinei gelip atı yedeğine almıştı ki, ayağına neşe deydi. Eyilip baxtı, gördü körpe oğlan uşağıdı. Şaşkaya geçiripler. Uşağı götürüb bağrına bastı. Ele bil uşaq ona dil açıq "meni qucağma al" dedi. Nebi'nin üreyine damdı ki, bu Hecer'in uşağıdı. Deyirler Nebi'ni heç kes ağlayan görmemişti. Aylı geceydi. Nebi, Boz atm başını buraxıp yere oturdu. Uşağa baxıp bir ağlamaq ağladı ki, dağlar, daşlar titredi. Hendeverde dolaşan bir qoca karı Nebi'ni tanıyıp uşağı ondan aldı, bütün hadiseni Nebi'ye danıştı:

- Ay oğul, olan olup, geçen geçip, günahdı, uşağın ruhunu incitme, qoy aparıp yuyum, qundaxlayım.

Nebi bir söz deyebilmedi. Handan hana özüne gelib dedi:

- Nene, bir qundaxla, baxım görüm, balama qundax yaraşır mı?

Qarı gazamat işcisiydi. Nebi'ni başa saldı ki, ay oğul, burada çox görünmek olmaz. Dur özün de heyete geçek, gece keçsin, sonra da men seni ötürerem2, dalışını özün bilersen.

Nebi qarıya söz demeyib içeri geçti. Kan uşağı yudu, kefenledi. Nebi o ki var ağladı. Bir de qulak verip gördü ki, uzaktan bir feryat sesi gelir. Qarı ireli yeriyip pencereni açtı. "Hecer'dir, ay Nebi" - deye Nebi'ni sesledi:

Bülbülem gülümden düştüm irağa
Can yoxtu canımda döze ferağa
Yeteydin yeteydin barı sorağa
Keçti şaşkalara körpem, ay Nebi,
Hardasan hardasan, hay-haray Nebi.

Ay eller ah-nalem göye dayandı
Söyleyin haq yolun, deyin hayandı,
Al dilim ağzımda alıştı, yandı
Keçti şaşkalara körpem ay Nebi
Hardasan hardasan, hay-haray Nebi

Ne zalim üzün var, ay qoca dünya
Zulmün arşa çıxtı, say qoca dünya
Tuttun fikirlere vay qoca dünya
Keçti şaşakalara körpem, ay Nebi
Hardasan, hardasan, hay-haray Nebi.

Nebi daha dözebilmedi. Qarıya dedi:

- Qarı nene, körpeni dalıma sar, yolu mene göster. İndi men bu köpeq uşaqlarına bir toy tutum, nenelerinin adı yadından çıxsm.

Beli, Nebi ele eşiye çıxmıştı ki, gördü Qanlı Qoca gazamatm kapısında var gel edir. Nebi'ni gören kimi yüyürdü qabağma ki, Hecer'den xeberin var mı?

- Var, ay Qanlı Qoca, var. İndi bu gazamatm daşının üstüne daş qoyan köpek uşağıdı. Deliler gelip mi?

- Gelibler, Nebi. Divan atlıları ile möhkem atışmamız oldu. Yedi-sekkiz hampa "strajnik" o dün yaya vasil oldu. Uşaqlarm hamisi sağ-sallamattır.

Nebi dedi:

- Telli Gara ile Tunç Veli desteleriyle keşik3 çeksinler, kalanlar arxamca.

Nebi gazamatm kapısını döydü. Handan hana gözetçinin yorgun sesi eşidildi.

- Kimdir bu gece vaxti?

- İsmayil beydir açm!

- Naçalnik, sen o dedenin görü, bax yazık in dice sakit olup. Ona yaman zülüm eledinİşin yoxtu, get yat seher gelesin.

- E, köpek uşağı, aç deyirem sene qapını!

- Vallah, İsmayil bey ağ eledin. Gerek uşağı şaşkaya geçirmeyeydin, dustaklar* üsyan eleyipler. Hecer'in de yaxm düşülesi hali yoxtu...

- Aç deyirem sene...

Gapıçı çaresiz qalıp qapmı açtı. Garşısında Nebi'ni gören de özünü itirdi:

- Amandı, meni öldürme. Hecer'e hamıdan çox men ağlamışam. Çay vermişem, lap indi arvadım Xemır Xörek getirmişti, onu da aparıp ver mişem, ama yemeyip...

Nebi söz demedi. Gözetçi tez bir ip getirdi ki, bununla el ayağımı bağla.

Beli, gözetçüer açarları Nebi'ye gönüllü verdiler. Hamisinin el-qolunu bağlayıp düzdüler yanyana, insafen heç biri sesküy salmadı.

Nebi Hecer'i görende özünü saxlayabilmedi. İkisi de o ki var ağladılar. Hecer körpenin qundağını Nebi'nin dalından açıp qucağma aldı.

Nebi Mehdi'ni de azad eledi. Hecer üzünü Nebi'ye tutub dedi:

- Nebi, İsmayil bey meneç arpaz dağ çekip. Ancaq birden telesip ehdimi üreyimde qoyarsan. Onunla özüm danışacağam. İndi sen bütün dustaklarıl buraq, gazamatı dağıt, od vur bura.

Nebi bütün dustakları azad etti. Özü de hamıya dedi ki, içerideki taxta-tuxtaya od vursunlar.

Nebi'yle danışan gözetçi ağzındaki yaylığı birteher çıxarıp dedi:

- Aşağıda anbarda nöyüt var

Dustaklar o saat nöyütü çıxarıp töktüler qapı bacaya, gözetçilerin de el-ayağmı açıp burakxılar. Dustaklarm bir çoxu Nebi'nin destesine qoşuldu.

Danyeri sökülende gazamat naçalniki pencereden baxıp gördü ki, alemi ışıq bürüyüb. Gazamatm yandığını başa düştü. Deyirler heç vaxt daşın torpağın bele yandığını gören olmamıştı. Ustad deyir gazamatı yandıran haman od, gönühsız körpenin, Hecer'in ahi imiş.

1. tarafına 2. yol gesteririm 3: gözetlesinler 4. mahpus

Palantöken Vuruşu

(s. 37-45)

Ustad deyir ki, Nebi'nin şöhreti Zengezur'dan, Nahçivan'dan İrevan'dan başlayıb Tebriz'e, Görus'a, Reste, Erdebil'e qeder gedib çıxmıştı. Her yerde özüne çox tereftar toplayan Qaçaq Nebi xalqm penahı idi. Kendlinii hampalar2 döyende eğer deseydi ki, eybi yox, bu zulmü Nebi'ye yetirerem, bu derde encam çeker, o deqiqe onu buraxardılar. Nebi naçalniklere, pristavlara, beylere bir divan tuturdu ki, gel göresen.

Deyirler bir defe İsmayil bey bütün hampaları divana yığıp vergi vermeyen kendlileri atın quyruğuna bağlamağı emr edip. Özü de deyip ki, hangi hampa atın quyruğundaqi kendlini yaxşi sürüşe ona bexşiş vereceyem. Pristav Gaşo beyi de tamaşaya çağırıb. Beli meclisin şirin yerinde bir atlı girip ortalığa ki, eller yuxarı! İsmayil bey, Gaşo pristav da ellerini qaldırıplar yuxarı. Onları terkisilâh edenden sonra üzünü hampalara tutup deyip:

- İndi düşün attan. Siz ise kendliler, binin at lara.

Sonra da atlı ağaları mecbur eledi ki kendlilere vergilerin verilmesi barede qebzler yazsınlar.

Ele ki, hampalar vergi qebzlerini kendlilere verdiler, eli silâhlı qaçaq dedi ki, bağlayın hampaları atın kuyruğuna. Pristav Gaşo beyi de bir ağaca sandı, sonra da ona dedi:

- Gaşo bey, sen de dayan burada tamaşa ele.

Atlı İsmayil beyi öz eli ile atın quyruğunca bağladı. Üzünü bütün kendlilere tutup dedi:

- Bilin ve agah olun ki, men Hecer'em. Bu İs mayil bey menim bağrıma çalın-çarpaz dağ çekip. Betnimden yere qoyduğum körpeni şaşkanm ucuna geçirip, ezeple öldürüp. İndi men onu Boz atın kuyruğunda bütün Salvartı'nm, Zengezur'un şiş kayalıklarını gezdireceyem. Meni qmamayın, belke bununla ana qelbimin közü qaysaxlana. Siz ise özünüz bilin, hampaları ne qeder isteseniz, o qeder sürüyün. Amma, hereniz pristava bir kamçı çekmeyi unutmasın.

Ustad deyir, o gün ne pristavdan, ne de hampalardan selamet qalanı olmadı. Coşmuş kendliler bütün divan idaresini dağıttı, atları da aşırıb Ermeni kendlerinde satıp evlerine dağılışmıştılar.

Nebi'nin qorxusundan pristavlar bu işin üstünü vurmadılar. Kendlilere gözün üstünde qaşın var deyen olmadı. Hamı İsmayil beyi qınadı. Dediler Nebi qanı qanla yuyup. Daha kimi tutup dama qoyabilerik. Ancaq Nebi'nin elinden çara şikayet etmeyi unutmadılar.

İllar geçtikçe Nebi'nin destesi böyüdü, davası da daha zehmli oldu. Nebi'nin delileri pristavlara, naçalniklere çox divan tuttu. Günahsız dövülen, torpağı elinden alman, muzdu verilmeyen çox kendlinin hakkını alıp özüne qaytardılar.

Deyirler, bir gün Qaçak Nebi, Hecer, başının delileri ile yene kendleri gezirmişler. Bir de görürler ki, goburnatm gazalağı3 gözetçi destesi ile gelir. Ta bayak ha deliler *777* aynalını tuşlayırlar gazalağa. Görünür içerideki axıllı adam idi. Strajniklere deyir ki, gülle atmayın, ellerinizi qaldılrıp teslim olun. Strajnikler de bir söz demeyip silâhı tökürler yere. Hecer özünü qabağa verip Nebi'ye deyir:

- Goburnatı özüm karşılayacağam.

Gaçaqlar elde silâh Hecer'i dövreye aldılar. Bir de gördüler ki, gazalaktan bir Urus xanımı, bir de yaraşıqlı lası olan bir memur düştü. Hecer memuru o deqiqa tanıdı. İsmayil bey onu dustak edende qollarının zencirini açtıran memur idi. Bir az yaşlamıştı. Deyesen çini de böyümüştü. Ancak nece vardı, elece de qalmıştı. Deyesen o da Hecer'i tanımıştı. Odur ki, şirin Azerbaycan lehçesinde dedi:

- Hecer Xanım, meni tanımadın mı? On yıl qabak hebis olunanda görmüştüm...

- Siz kapitan4 Grivanovski'siniz mi?

- Beli, beli, Xamm, görürsünüz mü, men indi generalam. Bu Xanım da menim arvadımdır.

- Çok yaxşi, cenap general.

Generalin arvadı soruştu:

- Siz bele gözel qadın, ne üçün evde oturup uşaqlarmıza mürebbilik etmirsiniz? Guldurluks qadına yaraşır mı?

General bunları Hecer'e tercüme etti. Hecer dedi:

- Xanım! Oğlum betnimden düşen kimi, naçalnik şaşkaya geçirip öldürdü, meni zindana saldı, dize qeder soyuk suda saxladı. Ondan sonra uşağım olmadı. Sizin bu general eriniz hemin vehşiliyi yaxşi xatırlamalıdır.

General pert6 oldu. Hecer'in dediklerini hanıma tercüme etti. Urus Xanım Hecer'in faciasını eşitende elleri ile üzünü tuttu. Göz yaşları onu boğdu, gazalağa qayıdıp boyuk sesle erine dedi:

- Elbette, onlar indi bizi öldürmelidirler.

General başını aşağı salıp xanımm sözlerini yene Azerbaycaca'ya çevirdi. Sonra da meyuslukla dedi:

- Hecer Xanım, ricam budur ki, izin verin, Xanımım getsin, bizim üç qızımız var. Her ikimiz öldürülsek onlar başsız qalar. Mene ne divan is teseniz tutarsınız.

Hecer Nebi'ye, qaçaxlara baxtı. Nebi tüfengi qaldırdı. Hecer dedi:

- El saxla, Nebi! Bunlar her şeyi öz arşınları ile öçürler. - Sonra üzünü generala tutup sözüne devam etti:

- General, -deye Hecer esebileşti. Onun sesine bütün qaçaxlar sengerden çıxtı. Nebi "Aynalı"nı dikeltti. Hecer sözüne devam etti.

1. köylü 2, varlıklı, ağa 3, faytonu 4. yüzbaşı 5..eşkıyalık_6utanmak

- General men yaxşi bilirem ki, siz padişahın emri ile bizi qırmak üçün böyük qoşunla bura gelmişiniz. Biz vuruşarık, kim kimi döyüşte mağlup elese, o da mağlup olar. Ancaq siz xanımınıza deyin ki, biz quldur deyiliq. Biz zülüm elinden komamızdan qaçanlarık. O ki qaldı size, azadsınız. Siz menim qollarımı on yıl bundan qabak İsmayıl beye açtırdınız. Meni buraxmak istediniz. İsmayil bey qoymadı, onun üzüne tüpürüp gettiniz, İndi men de sizi azad edirem.

Hecer çevrilip Nebi'ye baxtı. Gördü Nebi gülümseyir, demek herşey qaydasmdadırı. Hecer yoldan çekildi. "Aynalı'lar görünmez oldu. General ağır adımlarla gazalağa gayıdıp terpenmek emri verdi. General Xanımma ne ise deyir, o da uzaklaşıp ettikçe Hecer'e hey el eleyirdi.

Ustad deyir ki, doğrudan da general Grivanovski hususi gösterişle Zengezur'a gelipmiş. Hecer'in iğitliyinden sonra fikrini deyişip. Nebi'nin üstüne gönderilen bin atlını da özüyle götürüp geri gayıtmıştı.

Bundan sonra Nebi'ni aradan götürmek üçün pristavlar bir yere yığılıp tedbir gördüler. Üç bin atlı hazırlandı ki, nece olursa olsun Nebi'nin ya ölüsünü, ya dirisini divana tehvil versinler.

Bir defa Hayik'le Tunç Veli möhkem xestelendiğinden Nebi onları Irevan'da Ayrapet kişinin yanında qoymuştu. Deliler bir xeyli burada qalıp yaxşıleştikten sonra yeniden desteye gayıttılar. Hamisini sağ-salamat gören Nebi Turşsu'da bir kef meclisi düzeltti.Yediler, içdiler, tacirlerden aldıkları ipeyi, parçanı camaata paylayıp kendleri, obaları dolaştılar. Axşam yeniden Kirş dağına qalxtılar ki, burada gecelesinler. Sen deme çuğul ölmüyüpmüş. Ele o günü xeber aparırlar ki, Nebi xezineni yarıp, bütün var-devleti camaata paylaya paylaya gezir, bes bu gün de mal-qaranı kendlilere paylayıp Palantöken'e qalxıp.

Beli, üç bin atlı üzük qaşı kimi Kirş dağını dövreye2 aldı.

Nebi'nin adamları möhkem yorulduğundan here bir terefte uzanıp dinçini alırdı. Nebi de başını Hecer'in dizi üste qoyup fikri İran'ı-Turan'ı gezip-dolaşmakta idi. Ele, belece de çimirs etdi. Bir az keçmişti ki, Hecer gördü Nebi özünde deyil. Yuxuda dil-dudağım gemirir. Sonra da başladı öz-özüyle danışmağa, ne're çekmeye. Hecer ne qeder silkeledi, Nebi oyanmadı. İstedi yerinden qalxa, bir de onda gördü ki, Boz at gelip dayanıp Nebi'nin başı üstünde. Ayağı ile yeri esir, gözünden yaş axıtır. Hecer'i lap vahime bastı. Tez qalxıp Mehdi'ni sesledi. Mehdi, Meherrem, Batman Eli, Kürd Musa, Tunç Veli dökülüşüp geldiler. Ne qeder elleştiler, Nebi oyanmadı ki oyanmadı. Onda gördüler ki, Boz at da Nebi'ye fenle baxır. Birden Boz at başladı kişnemeye. Yazıq heyvan bir kişneme kişnedi ki, dağlar, daşlar yerinden oynadı. Nebi askırıp gözünü açtı. Saz istedi, sazı olan yox idi. Onda aldı "Aynalı"nı sinesine, aldı görek ne dedi:

Nebi'nin bığları eşme-eşmedi,
Papağı gülleden deşme-deşmedi
Nebi'nin atını heç at keçmedi,
Qoy sene desinler ay nadan Nebi
Tüfenqi havada oynadan Nebi.

Boz at meni bu davadan kurtarsan
Qanat açıp Salvartı'ya aparsan
Qaçaxlar deyerler sene min ehsen Qoy
sene desinler ay nadan Nebi Tüfenqi
havada oynadan Nebi. ^

Boz at, seni ser tövlede bağlaram
Yalını oxşayıp mexmer çullaram
Qızıldan, gümüşten seni nallaram
Qoy sene desinler ay nadan Nebi,
Tüfenqi havada oynadan Nebi.

Sonra yerinden qalxıp üzünü delilere tutup dedi:

- Kirs'i düşman dövreye alıp, hamı sengere*. Yaman yerde axşamlamışıq. Gülle qurtarana qeder vuruşacağık. Ele ki gördünüz herenin beş güllesi qalıp, onda el saxlaym. Men enip gireceyem dağın başmdaki qalaya. Siz de gördünüz ki, düşmen qalaçayas hücum edir, adama qalaçaya bir iki gülle atıp düşmem şaşırm. Hecer'i de götürüp aradan çıxm. Onu aparıp Kerbelayi Mehemmed'in evinde qoyduxtan sonra dağlara çekilip işinizde olun. Salvartı mağarasına toplaşm; heç nim ilde bir kez orada ziyin burnunuyu qanadabilmez. Sağ qalsam meni gözleyersiniz, ölsem, Mollu'da atamın qebri yanında defnedersiz.

Deliler yaman pert oldu. Hecer başladı yalvarmağa, ama Nebi çoxtan uzaxlaşmıştı. Birden atışma sesi geldi. Nebi döyüşe girmişti. Düşmeni denim denim.6 denleyirdi. Bunu gören Hecer ve deliler de özlerini vurdular qoşun leşkere. Nebi'nin bir güllesi hedeften yaymmırdı. Bu minvalla qaş qaralana qeder. Nebi'nin destesi pristavlarm koşununu peren pereni eledi. Qırılan qırıldı, qırılmayan da qaçıp dağıldı.

Palantöken de ele bir gedik idi ki, bura çıxmaq her oğulun işi deyildi. Çoxlu hampa, strajnik,darga qırılmıştı. Kirs'in başından baxanda düşmen leşleri aydın görünürdü. Nebi'nin keyfi duruldu. Odur ki, aşığı çağırdı, dedi, "usta bir hava çal şadlanak". Usta "Cengi" çaldı, sonra Nebi'nin birdenbire halı deyişti, dedi Mehdi'ni bura çağırın. Mehdi gelende Nebi dedi:

- Ay qardaş, bu lenete gelmişler bizi dağa-daşa saldılar. Menim sineme evlat dağı çekdiler, menimki day qaldı8 kurtla qıyamete. Barı sen çıx get bu ölkeden. Seni Qars'a Erdebil'e ötürüm. Get özüne ev qur, aile qur, övladm olsun. Heç olmazsa men bu dünyadan üreği nisgillii9 getmeyim.

- Yox, ay qardaş, men senden nece ayrılım, el camaat bize ne deyer? Bir de ki, Qars da Erdebil de bu kökdedir. Yazık kendlinin güzaranı harda yaxşidir ki...

1. yolunda 2. çevirmek 3. uykuya girmek üzere 4. siper 5. kale 6. bir bir 7. parça parça etmek 8. daha kaldı 9. dertli

Nebi qemgin oldu. Aşığa dedi "Keremi" çal. Aşık bir Keremi çaldı, bir Keremi çaldı, gel göresen. Deyirler o "Keremiden" Kirs'in qurumuş bulaqlarıi yeniden göz yaşı axıtmağa başladı. Nebi başını tazeden Hecer'in dizi üste qoyup yuxuya getti. Aşık ise hey oxuyurdu.

Nebi bir iğitti düşüptü qaçaq
Qardaşi Mehdi'dir özünden qoçaq
Qoburnat elinde oluptu nâçaq
Mahalda deyirler qaçaqtır Nebi
Arvadı özünden qoçaqtır Nebi.

Eller busat qurşun havası gelsin
Zurna, nağarası, qavalı gelsin
Görüm ki, beylerin zavalı gelsin
Mahalda deyirler qaçaqtır Nebi
Arvadı özünden qoçaqtır Nebi

Qırdığı pristav geler mi sana
Nebi baş eyer mi hampaya, xana
Boz atın belinde girer meydana
Mahalda deyirler qaçaqtır Nebi
Arvadı özünden qoçaqtır Nebi.

Beli, aşıq çalıp çağırdı, deliler üç gün, üç gece kef çekip dinceldiler. El axışıp Nebi'nin görüşüne geldi.

Dördüncü gün atlandılar ki, getsinler. Nebi dedi, men bir daha o mundarların leşini görmek istemirem. Gelin ele Kirs'i aşıp Qafan'a teref gedek. Oradan da Tebriz'e, Erdebü'e gederik. Bir müddet bu yerlerden yaymak, belke derdimiz dağıla.

Beli, Nebigil Qafan yolana tezece çıxmıştılar ki, bir de gördüler yaxmdan hıçqırıq gelir. Hecer dedi, qadm sesidi, kiminse başın kesirler. Nebi, Tunç Veli, Hecer ses gelen terefe yüyürüşdüler. Gördüler, doğrudan da bir nefer cavan bir gelinin el-kolunu bağlayıp başım kesmek isteyir.

Nebi kişinin üstüne qışqırdı:

- Eye, beri geç görek kimsen?

Kişi başladı yalvarmağa ki, Nebi bey bir qeletti elemişim, geç günahımdan. Nebi baxıp gördü ki, bu tacir Ceferqulu'dur.

Gelinin el-qolunu açtılar. Hecer soruştu ki, bacı, bu ne işti senin başına getirirler? Gelin ağlaya ağlaya dedi:

- Men Ceferqulu'nun emişi uşağının övretiyem. Erim iki heftedı ki, Tuğ'a ekine gedip, bu zalim de meni aldadıp ki, bes erin Tuğ'da öl dürülüp. Men de o yanlara gedirem, gedek meyidini getirek. Men de inanıp onun qafle-qatırına2 koşulup gelmişem. İndi gecenin bu vaxtı mene ya naşıp ki, erin ölüp elemeyip, özü de seni İsfahan'a aparıram. Orada evim var, qalıp mene arvad olarsan. Deyirem ay zalim, bele iş olmaz, evde üç aylık körpemi qoymuşam, deyir yox onda başını kesmeliyem.

Hecer soruştu:

- Bes kafle-qatır haradadır?

Gelin dedi:

- Budu ha, iki addımlıxta, .buradaki Horu de resinde.

. Nebi, Tunç Veli'ni Meherrem'le kervanın arxasmca görderdi. Sonra belinden qıhncmı çıxarıp geline uzattı:

- Bacı, indi al, onun başını Özün kes.

Ceferqulu bey ne qeder yalvardı, Nebi dedi, yox, sen bîqeyretsen. Bîqeyretler gerek dünyada yaşamasın.

Gelin de ağladı ki, can Nebi, men onun başını nece kesebilerem? Bir de bu lenete gelmiş meni el içinde rüsvay eledi, eşiden ne deyecek?

Nebi dedi:

- Yaxşi, bir halda ki, o qadınm başım kesmek isteyirdi, gerek onu qadın öldüre. Onda Hecer özü biler.

Hecer de ele bil, bu söze bend idi. Tuşladı "Aynalını Ceferqulu beyin tepesine.

Kervanı açıp gördüler hamisi pal-paltardı. Nebi delilerin eyin-başmı tezeledi. Nebi delilerin eyin-başmı tezeledi. Geline de çoxlu pal-paltar verdi. Kalanını da Telli Qara götürüp getti ki kendlilere paylasın. Gelini tek buraxmadılır. Hecer, Mehdi, Meherrem onu aparıp evine qoydu.Nebi de Araz'ı adlayıp geçti o taya!

O qış Nebi'ni Salvartı'da, Zengezur'da gören olmadı. Telli Çara Salvartı mağarasına çekilip düz bir il Nebi'ni gözledi.

Her defe beyler şayia yayanda ki, Nebi öldürülüp, Telli Qara bir divarocanaya soxulur, naçalnikten, piristavdan, birini boğazlayır, dustakları buraxır, vergi kağızlarmı kendlilere paylayıp çıxıp gedirdi.

Padişaha da beylerden, name ütünden name gedirdi ki, Nebi bizi qırdı. Kendliler dönüb quldurqaçaq olup, burada yaşamaq mümkün olan iş deyil. Naçalnikler, piristavlar muma dönmüştüler. Kendlilerle danışanda ehtiyat edirdiler...

Bir gün Zengezur'a hay düşdü ki, bes padişah Nebi'nin başına qıymet qoyup. Doğrudan da bir hefte sonra qoburnatm mektubu naçalniklere, pristavlara gelib çıxtı. Yazırdılar ki, her kes Nebi'nin başını batırsa ona xezineden yüz qızıl, yaxşı de bir qulluq verilecek, lap ele naçalniklik.

Bunu eşiden beyler, hampalar birbirine deydi. Yığışıp tedbir töktüler. Ne qeder baş smdrrdılarsa da bir metlep hasil olmadı. Namerdler Nebi'ni öldürmek üçün başladılar qireve gözlemeye. İndi bunlar burada qalsın, görek Nebi neyledi.

1. pınarları 2. takım, kervan

Nebi'nin Öldürülmesi

(s. 46-63)

Beli, Nebi Araz'm o tayında bir üe yaxın qaldı. Burada Nebi demirci Ayrapet'in evine düşmüştü. Ayrapet qohum-tanışa demişti ki, bes qonağım nalbenddir. El camaattan da kimin atı nallanmak idise sürüdü Ayrapet'in qapısma.

Bir gün Nebi kefsizlemişti. Yadına Hecer, anası, qaçaq yoldaşları düşmüştü. Gurbette Nebi'nin kefi hemise aşağı olardı. İndi de uzun müddetli ayrılıq onu lap köyretmişdi. Ele bu vaxt Ayrapet geldi ki, Hemedenlı Azay bey qırk atlısı ile qapısmı kesip. Deyir atlarımızın nalları tökülüp, qonağma de, bizi yola salsın. Nebi Ayrapet'e dedi:

- Get de, sabah nal kesilmelidir, beye layiq nal yoxtur.

Bir az geçmiş Nebi gördü heyette qalmaqalı var. Dışarı çıxıp baxtı ki, beyin atlıları düşüpler yazık Ayrapet'in üstüne. Qatıplar kişini şallağı^ yabağma. Qan vurdu Nebi'nin beynine. Yarak yasağını götürüp özünü verdi tövleye. Boz atm terkine qalxıb çıxtı düşmenin qabağma.

Azay, bele baxanda gördü, Nebi Boz atın belinde özünü verip ireli atlılardan birini, ikisini o dünyaya vasil eledi. Azay bey özünü itirdi. İstedi aradan çıxsm. Eşitmişti ki, Nebi arxadan gülle atmır, ama Nebi kesti onun başının üstünü.

- Nebi bey, uşaqlar bir qeletti eleyipler, keçin günahımdan, -deye Azay bey başladı yalvarmağa.

Beyin adamları Nebi adını eşitcek, da bayak aradan çıxtılar. Azay bey sağa baxtı, sola baxtı, gördü etrafta heç kes yoxtur. Nebi "Aynalı"nı çiynine geçirip yapıştı Azay beyin xirtdeyinden. Bunu gören Ayrapet ireli gelip dedi:

- Can Nebi, bu iş ki, faş oldu, bu qurumsağı öl dürmemiş buralardan getme. Bu bey bizlere qenim olup. Bir kese göz açmağa macal vermir. Camaat acından qırılır, iki qata da olsan borca arpadan, buğdadan vermir. Gözleyir ki, qapısma sürüne sü rüne gedek, üç kat borca razı olak.

Nebi'ye de ele bu lâzım idi. Üzünü Ayrapet'e durup dedi:

- Xeber ele camaata, bu deqiqe onun taxılmı bütün açlara paylayacağam.

Sonra da Nebi arxada, Azay bey qabaxta düz geldiler beyin buğda quyularına. Ustad deyir ki, o gün Nebi düz qırx quyu taxılı yoxsullara payladı, iki quyunu da beye saxladı. Ayrılarken Nebi dedi:

- Bey, seni öldüreceydim, amma eyvandaqı arvadın-uşağm gözü qabağmda seni çekip attan yere salmağı kişiliyime sığıştırmaram. Ayrapet'e gözün üste qaşın var desen özün bil.

Nebi Boz atm yüyenini bıraxtı. Bir az getmişti ki, qulağmm dibinden bir gülle vıyıldayıp geçti. Geriye dönüp "Aynalı"nı çiyninden aşırdı, beyi seledi:

- Azay bey, men beylerin qeyretine beledem, ama menim sözüm sözdü. Arvad-uşaq yanında seni ğecil elemek istemirem. Eyvana bax, gör qızın ağlayır. Ancaq, papağından muğayat ol. Azay bey eyilip eyvana boylananda bir de onu gördü ki, bir gülle vıyıltı ile papağım vurup saldı yere. Qorxusundan başladı tir-tir esmeye. Nebi şaqqanat çekip3 güldü:

- Galx arvadmın leçeyini bağla başına. Salamat qal, Azay bey, ama arxamca bir gülle atsan, ecelini yetmiş bil.

Nebi Boz atın yüyenini boşalttı. Azay beyde teqet hardaydı ki, bir de eline tüfeng ala. Beyin arvadı vay-şiven kopartmıştı ki, ay kişi, o ne iş idi tuttun. Taxılı payladı getti, başqa qaçaqlar kimi arvad-uşağına toxunmadı, ev-eşiyini odlamadı, gülle nedir atırsan arxasmca. Anasının südü ona halal olsun ki, seni bize bağışladı.Mal yemezin malını bele yeğerler. Bey nece ve'dedir,qapmın dabamndan çrxardırlar ki, taxıl ver, bire üç almaq istiyenin malı, bire heç gider.

Beli, Nebi oradan atını birbaşa sürdü Araz qırağma. Get ha get, gelip çay kenarı kendlerden birine çattı. Hem at elden düşmüştü, hem özü berk yorulmuştu. Gördü yolun kenarındaki evlerden birinin çırağı hele sönmeyip. Ehmalca qapmı taqqıldatdı. Gapıya qoca bir kişi çıxtı. Nebi qocayla selam-kelamdan sonra dedi:

- Ay emi, qeribem, bir gecelik qonaq saxlarsan mı?

Goca dedi:

- Bıy, başına dönüm, qonaq Allah konağıdır, niye saxlamıram. Ele evde qonaxlarım da var, buyur içeri. Ama bu yarağından yasavula oxşayırsan, gel ele bunları da qoyaq tövleye. Gedek evvel atını rahatlayak.

Nebi istedi geri gayıtsm, ama qocanm mehribanlığmı görüp ireli keçti. Atı tövleye salanda burada da iki at gördü. Qoca bu atların da qonaxlarm olduğunu söyledi. Nebi istedi yene geri gayıtsm. Ama bu özüne sığıştırmadı. Qoca bütün yaraqları samanlıxta gizledi. Uzünü qonağina tutup dedi:

- Bu qonaxlarım da yaraqlı adamlardır. Qoy seninkileri gizledek, silâhın olduğunu bilmesinler.

Nebi soruştu:

- Ay emi, qonaxlarm birden şere-şül4 adam olar ha!

Goca dedi:

- Yox, ay oğul, qaçaq mal dalınca gelenlerdi. Adama iki tüfengleri, bir de şaşkadıs. maşkadı nedir, ondan varlarıdı; onları da söykediler qapmın arxasma.

Şaşka deyende Nebi dayandı, ahi, şaşka hara, qaçaq hara, şaşkanı pristavlar taxır, birden...

Nebi yene istedi geri gayıtsm, ama qoltuğundakı nağanı yoxluyup "Koy her kes olurolsun" deye düştü qocanm qabağma. Qocada ele hey teze qonağmm bazburduna baxa baxa qalmıştı.Nebi qocaya dedi:

- Ay emi, bu xurcunu da al, içerisinde bir so-

1. kargaşa 2. kırbaç 3. alkış, el çırpma 4. kötü 5. kargı

yutma quzu, bir de ele ayın oyun olmaldır. Onları da ver süfreye. Açlık mene lap kâr eleyir.

Qoca dinmeden xurcunu almaq istedi, amma xurcundan yapışması ile yere çökmesi bir oldu.

- Ay oğul, ne yaman ağırdır. Goy uşaqlardan çağrım el versinler, yoxsa belim qırılar.

Nebi "Lazım deyil, ay emi" deyip xurcuna el attı, qoca qabaxta, Nebi arxada eve geldiler. Qapıda qoca, Nebi'ye dedi ki, qonaxlara deyecem, bu kişi de menim qonağımdı, qomşu kenddendir. Geceye düşüp; ismin nedir?

- Kerem'dir, emican, Kerem.

Beli, qoca, Kerem'i qonaqlarla tanış eledi. Ortaya süfre salındı. Süfreniz hemişe açıq olsun, qoca xurcunu getirib başladı boşaltmağa. Nebi baxıp gördü ki, Ayrapet xurcuna domuz etinden tutmuş, tavuk-cüceye, lavaşa qeder her şey qoyup. Özözüne kederlendi. Ayrapet'in atalık qaygısı onu lap köyreltti.QonaqlaT da döyüküb qalmıştılar; çuvar hara, bütün quzunun soyutması hara. Nebi qonaxları yaxşi tanımıştı, biri Zengezur pristavı idi, biri de Nahçivan naçalniki. Libaslarını deyişmiştiler. Xoşbaxtlikten heç biri Nebi'ni üzden tanımırdı, odur ki, Nebi geçti Ermeni lehçesine:

- Gonak, qonağu getirer, ele tarixten Ermeni ile müsürmanın süfresi bir olup, qardaşlar çörek kesin...

Qonaxlar baxıb gördüler ki, teze qonax Ermeni'di, kefleri duruldu. Nebi evvelce domuz piyini yiyende qonaxlarm qalan-qalmaz şüpheleri de dağıldı. Nebi başladı ki, bes bu Araz boyu kendlerin camaatına qurban olum, bir arx su versen, adama min cürez hecalet verirler, düz üç gündür onların taxılmı suvarıram. Hurcunuma o qeder yükleyipler ki, darta bilmirdim. İndi siz mene fikir vermeyin, men üç günlük yemeyimi yiyeceyem.

Beyler evvelce özlerini o yere qoymadılar, ele bir iki tike yeyip gözlediler ki, Ermeni yiyip qurtarsm, sonra onlar özleri şam elesinler. Gördüler yox, Ermeni piyin dalınca toyuqlar, toyuqlarm dalınca kuzu soyutmasmı aşırır, süfreda bir şey qalmır. Zengezur pristavı dâvam getirebilmedi:

- Ne heyvere yeyişin var, e, ismin nedir?

- İsmin Kerem'dir, derdin alım.

- Ermeni'den de Kerem olar?

- Olar, olar, derdin alım, bu müsürman kendlerinde Ermeni oldu, müsürman oldu, Kerem olur.

Beyler gördüler, Kerem heç ağzını boş qoymur,danışanda da yeyir. Bele getse süfrede bir şey qalmaz. Beylerden biri qocanı çağırıp dedi:

- Ay qoca, meyden-mezeden bir şeyin olmaz, vererek bu Ermeni çuvarınai bir az oxusun?

- Niye olmur, yaxşi dut arağım2 var, meyliniz çekse, bu saat!

Qoca dut arağını ortaya qoyup, özü de süfreye yaxm oturdu.

Qonaxlar yediler, içtiler, çuvara da bir satıl araq verdiler. Özleri yarım satıl içebilmediler, Emeni'ye mat qaldılar. bir satıl çeçe "suyu" onun heç halını da bozmadı. Qonaxlar yapıştılar çuvardan ki, gerek oxuyasan. Cuvar da dedi ki, oxumağma oxuyacam, ama siz o taydan gelirsiniz, bir danışın görek qardaşlarımız nece dolanırlar, arşın mali enip, yoxsa qalxıp, bazar necedir?

Çuvarın sözü qonaqları açtı. Başladılar dağdan dereden danışmağa. Sonra da çuvar soruştu ki, bes ne axtarırsız, ipek gereğinizdise bir kârvan ipek verim size aparm o tayda satın,

Bunu eşiden Zengezur pristavı dedi:

- E, ipek nedi, şal nedi? Sen çuvar adamsan,belke bize kömeyin deydi. Biz başka şey üçün gelmişik. Heremizin de üç yüz atlısı var.Nebi'ni axtarırıq. Bütün Zengezur dağlarında ne qeder qaçaq-maçaq var hamısmı yığıp doldurmuşuk Görüş gazamatına. Bele bığlını da, Nebi'nin qardaşlarmı da, elqerez, hamısmı tutmuşuk, Görusdadı. bir özü yoxtu, bir de Hecer. Bu gün eşitmişik ki, Hecer Kerbelayi'nin evindedir.Indi bu gün, sabah burdan Nebi'ni KX tuttuq, sonra gör on lara ne meclis qurulacak.

İçkinin tesirinden haldan çıxmış pristav cibinden bir kağız çucarıb elinde yelledi:

- Bak Nikolay'm3 mühürlü kağızıdır. Yazır ki, bu yaza qeder Nebi'nin destesi mehv edümelidir. Özü de onu tutan bilirsen ne qazanacak, qubernattan-zaddan, bizim kimi dil bilen olsa bütün ermeni, Gürcü, Müsürmana başçı olacaq. Devirler Nebi burada bir Ermeni'nin evinde qalıp at nallayır.

Nebi başladı üreyini yemeğe. Fikirleşti ki, deyesen uşaqlardan kim'se ele geçiripler, yoxsa bele arxaym danışmazlar, özü çuğuÜan. Odur ki, dedi indi görün sizin başmıza ne oyun açıram.

Ermeni lehçesinde sözüne devam etti:

- He, deyesen, bunu men de işitmişem, özü de o nalbende atımı nallatmışam. Ama Nebi ol duğunu bilmemişem, bilseydim bazburduna bir baxıb görerdim ne tövür insandır o.

Beyler dediler:

- Giderik tezeden baxarsan!

Nebi dedi:

- Yox indi tezdi. Ancaq siz arxayın olun, bu gece Nebi'ni men size teslim edecem Ne qoşun la zımdı, ne de bir atlı. Qoy geceden geçsin, Arsak kişi menim bir sözümü iki elemez... Men bu Nebi'ni qolu bağlı size teslim etsem, mene ne verersiz?

Beyler, heresi bir torba gösterdiler, dediler bu gece Nebi'ni bize versen, iki torba qızılm ikisi de senindi. Beli, bele de şertleştiler. Pristav dedi, isteyirsen Tebriz valisine deyim Nebi'ni özü tutsun. Nebi dedi yox onda size bir şey vermezler. Gedek men özüm tutup onu size verim. Beli, meclis tezeden qızıştı. Nebi beyleri yeniden içirip keflerdirdi... Ele ki, gördü geceden xeyli geçip, vaxıtti, durup yola düştüler. Nebi serxoş beylerin silâhı, güllesi, nağanı, neyi vardı, hamısmı götürdü, özlerine de möhkem tapşırdı ki, dalımca çapın. Beli, naçalnikler de çapa-çapa Araz'ı geçip Görus'a üz qoydular. Sehere yaxın yolcular atlarının yüyenlerini çektiler. Nebi onları attan düşürüp dedi:

1. çocuk 2. rakı 3. Rus çarı

- Muhterem pristav ve naçalnik, ellerinizi yuxarı qaldırın, bilin ve agâh olun ki, tutmaq is tediğiniz Qaçak Nebi menem. Eğer dediklerime emel etmeseniz, o deqiqe beyninizi göye sovuraram.

Bunu eşiden pristav ve naçalnik birbirine deydi. İstediler ellerini yuxarı kaldırsınlar, hirshikkeden ürekleri geçti, serildiler yere. Nebi onları silkeleyip özlerine getirdi. Pristav ve naçalnik başladı yalvarmağa ki, bir qeletti elemişik, günahımızdan geç, ne deyirsen gözümüz üste.

Nebi dedi:

- Bax, bura Görus gazamatıdı. İndi giririk içeri bütün dustakları azad edirik.

Pristavla naçalnik bir ağızdan "baş üste" dediler. Beli, Nebi girdi gazamata, açarı alıp başladı qapıları açmağa. Evvelce dustaklar ele bildiler ki, onları öldürmeye aparırlar. Nebi Qanlı Qoca'nın bu sözünü eşitti ki, Mehdi, biz bayıra çıxan kimi aradan çıx. Deyesen bizi öldürmeye aparırlar. Nebi'ni tapıp başımıza gelenleri ona danış, de ki, qanımızı yerde qoymasm, çuğullarm başını öz eliyle kessin.

Bunu eşiden Nebi döze bilmedi, - Sesine qurban, Qanlı Qoca, gelen ele Nebi'di, çuğul başını özün kesersen.

Gazamata bir hay düştü ki, gel göresen. "Nebi", "Can Nebi", "Nebi" sözleri alemi götürdü. Mehdi Nebi'nin boynuna sarılıp uşaq kimi ağladı... Bütün başlarına geleni Nebi'ye danıştı. Sen deme onları tutan pristavla naçalnik Goburnata vad edipler ki, Nebi'ni destesi ile birge asacağık. Naçalnik te düz qırx gün onları falaqaya saldırıb döğdürmüş ki, Nebi'nin yerini nişan verin. Bir günde uşaqlara qan utturduğunu gören Mehdi deyir:

- Ay naçalnik, Nebi Araz'ı adlayıp o taya, ne hak-hesabm var, get onunla çek, day bize her gün qan uddurduğun beşti, işimizi ver divana. Divan ne ceza verse qebulumuzdu.

Beli, Nebi bütün bunları eşitenden sonra Qanlı Qoca'ya üzünü tutup dedi:

- Görus gazamatm iki defa xaraba qoyduk. Üçüncüden Allah saxlasm. İndi ki sizi bele qan udduruplar naçalnikle pristavı getirmişim hu zurunuza, ne cezanız varsa verin.

Mehdi ile Qanlı Qoca ele bil bu söze bend idiler. Uşaqlara göz elediler. Pristavla naçalniki bir göz kırpımında didim didim diddiler.

Nebi uşaqları da götürüp yeniden dağlara çekildi. Yolda Kerbelayi'nin evine baş çekti. Hecer'den ötrü burnunun ucu göyneyirdi.

Hecer'i görüp ne qeder sevindise Kerbelayi'nin ölüm yatağına düşmesi onu o qeder kederlendirdi. Nebi'nin henirinıi duyan Hecer özünü eyvandan Nebi'nin üstüne attı. Xoş-beşten sonra dedi:

- Can Nebi Kerbelayi iki gündür canbeser olup. Ele hey soruşur ki,Nebi gelmedi, deyirem yox. Deyir ki, indi gelecek gelende mene xeber eyle.

Doğrudan da Kerbelayi, Nebi'nin ayak seslerini tanıdı, dik qalxıp oturdu. Nebi'ni görende ağladı. Nebi ile Kerbelayi uzun illerin hasretlileri kimi qucaklaştılar. Kerbelayi özünü toplayıp dedi:

- Nebi, oğul, yadında mı demiştim, harda olsan gelip gözüme bir avuç torpak atarsan, meni elinle qebirde rahatlayıp gedersen... Nece vaxitti yolunu gözleyirdim. Meni öz çiyninde götür, qoyma it-qurt ruhumu hörmetsiz elesin.

Kerbelayi bunu deyip Nebi'ni doyunca süzdü ve gözlerini hemişelik yumdu.

Nebi geceni Kerbelayi'nin evinde qaldı. Yoldaşları meseleni bilip Baş Hekeri'ye2 doluştular. Sabah açılanda iyne atsaydm yere düşmezdi.

Divan atlıları Hekeri kendlerini geze geze gelip Baş Hekeri'ye çıxtılar. Strajniklerin kende girdiyini eşitten Nebi emr eledi ki, hepisini terkisilâh edip huzuruna getirsinler.

Ele ki, hamisi Nebi'nin karşısında dayandı, Nebi üzünü strajnik basıya tutup dedi:

- Bax, sizin heç birinizle işimiz yoxtu. Bu gün atamı defn etmeyince kendden çıxtı yoxtu. Gözleyirsiniz, kişini defn edirik, sonra çıxırıq kendden, silâhlarınızı gaytarıp verirem özünüze. Meyliniz çeker, iğit kimi vuruşarık, çekmez siz öz yolunuzla gedersiz, biz de öz yolumuzla.

Strajnikbaşmın sevindiyinden dili dolaşırdı:

- Can Nebi, baş üste, biz bele günde heç sene gülle atarık mı? Allah bu pristavla naçalnikin evini yıxsın, bizim senle ne işimiz var, meğer bilmirik stii nece iğit adamsan? Ağa deyir sür dereye, biz de sürürük, bizim de çöreğimiz buradan çıxır, yoxsa sene bir gülle atan nakişidir. Yadında mı can Nebi, Düldülüs'te seni biz özümüz aradan çıxardıq, güdaya vermedik3. Heç naçalnik indi de bilmir ki, hardan geçip dağı aştın.

Nebi strajnikbaşı Stratsov'u indi tanıdı. Doğrudan da, Düldülüs'te Stravsov strajnikleri Nebi'yi gülle atmağa qoymamıştı. Papağı ile yolu gösterip, çıxıp yoldan kenarda dayanmıştı. Elqerez,- Stratsov sözünün üstünde dayanmıştı. Kerbelayi'ni büyük tentene ile defn ettiler. Akşamçağı qebir üstten gayıdarken Stratsov Nebi'ye xeber gönderdi ki,naçalnikle pristavm öldürülmesini, Görus gazamatmm dağılmasını padişaha xeber veripler. Goburnat özü böyük deste ile Görus'a yola düşüp. Buralarda çox lenqime tez, aradan çıx.

Söz Nebi'nin ağlına battı. Stratsov silâhları da götürmedi. Dedi:

- Silâhları götürsek, bize inanmazlar, hamımızı Sibirya'ya sürürler. Yaxşisi budur ki, deyerik Nebi bizi terksilâh eledi, ne qeder patronumuz da var, alm, ancaq atanda ağzmı biz tarafa tutmayın ha!

Nebi güldü, elini strajnikbaşmın çiynine vurup atlılara emr verdi. Onlar dağlara yetişende ürekleri tab getirmedi, hamı bir ağızdan oxumağa başladı.

Goburnat bütün pirstavları yığıp meşveret eledi. Gördü ki yox, heç kes day Nebi'ye baş qoşmaq istemir, kime deyir sen get pristav ol, el tutup

1. nefes 2. köy adı 3. Bu oyuna düşmedik.

aman edir ki, meni balalarının başına çevir, istemirem. Bir defe yene goburnat bütün başbilenleri yığdı. Yene tedbir töktü ki, yaxşi bes ne edek, bu Nebi'ni aradan götürek. Onda Koşa bey adlı bir namerd özünü ireli verip dedi:

- Goburnat sağ olsun, isteyirsen ki, biz beylere, hampalara rahatlık olsun ,gerek Nebi'ni aradan götüresiz. Onu aradan götürmek de qoşun işi deyil. Bunun bir yolu var. O da Paşa beyin elindedir. Bi lirsiniz de Paşa beyin arvadınm bir bacısı Nebi'nin destesindeki Şahhüseyn'in arvadıdır. Burada arvad fe'li lazımdır.Bunun da ustası Paşa beydir. Paşa bey o qeder beylerin xanımanmı viran qoyup ki... Bu onun elinde su içmek kimi bir işti.

Söz goburnatm ağlına battı. Bütün adamları dağıttı. Koşa beye emr etti ki, bir heftenin tamamında Paşa beyle onun huzurunda hazır olsun.

Beli, vade vaxti Koşa beyle, Paşa bey özlerini yetirdiler goburnatm huzuruna. Çox götür-qoydan sonra qerere geldiler ki, Şahhüseyn arvadı vasitesile ele keçirip Nebi'ni öldürsünler. Goburnat, Paşa beye kendler de vedetti, pirstavlık ta. Koşa beyin de gönlünü qırmadı. Onu da Nikolay'm ordeninii alacağına arxayın etti.

Beli, Paşa bey oradan geldi evine, arvadma o ki var dil töktü. Handan hana meseleni açtı ki, bes gerek bacını dile tutup Şahhüseyn'i ele geçiresen. Sonra da goburnatm verdiyi sandıkçadan on dene kızıl onluk çıxarıp qoydu arvadm qabağına.

- Bunları aparıp verersen bacına. Deyersen dünyada ne lazımdı bize, Şahhüseyn bundan sonra xan olacak. Kendi, obası olacak, özü de padişah onu qızıla tutacaq. Bu qızılları da padişah özü gön derip.

Beli, çox çek-çevirden sonra Paşa bey arvadm bacısıgile yola saldı. Bacı da bacıynan dil taptı. O günden arvad başladı Şahhüseyn'in beynini yemeye ki, beşti qaçak oldun. Ev-eşikten uzaq düştüyün yeter, yığış gel eve, oğul-uşaq üzünü doyunca görsün. Şahhüseyn'in de eli tüfengden soyudu. Arvad gördü kişinin zeyif damarını tutup. Odur ki, yavaş yavaş meseleni ona açmağa başladı. Dedi:

- İsteyirsen yoxsulluğun daşını atasan, bey xan yanında hürmetin olsun, onda Nebi'ni öldür, üze çık. Gör Nikolay padişah seni qızıla tutur, tutmur, seni pristav qoyur, qoymur?

Şahhüseyn'in dinmediyini görende arvad biz az da qızıştı:

- Beşti, bir bacımla düşmen oldum, sen Nebi kimilere yox, Paşa beye qısılsaydm, indi bey idin. Gel bu daşı tök eteyinden. Şahhüseyn'in sabrı tü kendi:

- Kes sesini leçer, deyirsen namertlik eleyim?!

O günden arvadla Şahhüseyn arasında bele sohbet tez-tez olurdu. Arvad yavaş yavaş erinin saqqızmı oğurlayırdı. Bir defe Nebi Araz'ın o tayında idi, qaçaklarm da çoxunu tutup salmıştılar Görus gazamatına. Şahhüseyn de eve gizli gelip-gedir, günlerle evde gizlenip camaat araşma çıxmırdı. Oğul-uşaq yemekten qıtlıq çekirdi. Arvad da oyunu ovlamak üçün meqam gözleyirdi.

İndi meqam da yaxşi düşmüştü. Evde bir urvalık2 un yox idi. Şahhüseyn erki, çatan bir iki yere sipariş gönderdi, amma bir şey çıxmadı. Şahhüseyn geceni dözmeyip özü evden çıxtı, xeyli sonra iki pud arpa unu ile geldi. Dedi Hecer haradansa tapıp, deyip bir iki gün dolanın, Nebi bu günlerde gelip çıxmalıdı.

Arpa ununu gören arvad başladı Nebi'ni Hecer'i qargımağa. Sonra da bir ovuç qızıl çıxarıp tökdü Şahhüseyn'in qabağına.

- Allah dadına çatmış Paşa bey gönderip. Deyir Şahhüseyn uşaqİarı acından qırmasm. Al get pazarlık ele, qırma bizi acından. İndi görürsen mi hangi yol bizim eve ışıq salar, bereket getirer?

Şahhüseyn bir söz demeden xeyli götür-qoy eledi. Arvadın te'nesi onu lap bezdirdi. Day dözebilmedi. Qızıl onluklardan bir neçesini götürüp, geceynen özünü verdi Ermeni pazarına.

Seheri eve bir aylık bazarlı qoyup dağlara çekildi. Beli, o günden yoldaşları Şahhüseyn'de bir soyukluk gördüler. Doğrudan da Hecer'in havadan dediyi söz düz oldu. Nebi gelip çıxtı. Özü de Qörüs qazamat'nı ikinci defe dağıtıb iqitlerini qanadma alıb dağlara çekildi.

Kerbelayi'nin ölümü Nebi'ye yaman yer elemişti. Ele hey Hecer'e deyirdi ki, ele bilirem bir yanım yoxtu. Kerbelayi gerek bele tez bize vefasızlıq elemeyeydı. Ustad deyir ki,Kerbelayi vefat edende Nebi düz qırx gün bir gülle bile atmadı. Her cuma axşamı yeddi yoldaşı ile Kerbelayi'nin qebrini ziyaret eder, evine baş çekip cuma axşamısmı verer, yeniden meskenine qayıdardı. Ustad deyir ki, bir defa yas yerinden gayıdarken yolda pirstav Ceferqulu beyle karşılaşır. Bu, o Ceferqulu bey idi ki, Nebi'nin başına qıymet qoymuştu. Car çekmişti ki, her kes Nebi'nin başını getirse, ona iki yüz qızıl peşkeş verecek.

İndi o, birden Nebi ile qarşılaşanda özünü yetirdi. Günün günorta çağı pirstavm ağlına hardan geleydi ki, Nebi'yle karşılaşacaq. Pristav ellerini yuxarı kaldırıp başladı Nebi'ye yalvarmağa.

Nebi ne bir kelime danıştı, ne de dindi, elini atıp pristavın papağını götürüp Boz atm ayağı altına attı. sonra piristavm silâhlarını aldı. Kelime kesmeden başının adamlarıyla çıxıp getti. Ustad deyir, bir gün de Nebi, Tacirbaşı Nuhu beyle rastlaştı. Tacirbaşı öyle bildi, Nebi onu öldürecek. Odur ki, beş yaşlı balaca qızını qucağma alıp Nebi'nin huzuruna geldi. Yalvardı.

Nebi körpeye xeyli noğul-nabat verdi. Sonra üzünü Tacirbaşı'ya tutup dedi:

- Yaxşi, titreme, seni Kerbelayi'nin ruhuna bağışlayıram, de görek bize satlıq neyin var? Papaxtan, yapmcıdan?3

Tacirbaşı dedi:

- Can Nebi, satlıq nedi, bütün kervan sene qurbandı, yaxşi yapıncım da var, papağım da.

Nebi, Nuhu beyden özü ve yoldaşları üçün

1. madalya 2. bir avuç un 3. kepenek

papaq, yapma aldı. Hepisinin pulunu bire beş verip dağlara qalxtı.

Kerbelayi'nin qırxnı verdikten sonra Nebi bir nece gün heç yana çıxmadı. Goburnatm qoşunu da gelip Görus'ta dayanmıştı. Deyirler Nebi'ni tapmamış bu qoşun leşker daha Zengezur'dan geri dönmeyecek.

Nebi içeriden şüphelenmeye başladı. Odur ki, hemin gün axşam bütün yoldaşlarını başına yığıp dedi ki, deyesen aramızda nâhelef var. Her kes çöreyimizi tapdayırsa, qoy tapdasın, kim evine getmek isteyirse, getsin. Sonra Şahhüseyn'e üzünü tutup:

- Gözüme son vaxt derdli görünürsen. Belke ev-eşik sarıdan nigâransan, seni bıraxıram, get, ne qeder isteyirsen evinde qal. Günün xoş geçer hemişelik qalarsan. Yox gönlün bizi ister ha vaxt gel sen komamız ele senin öz komandır.

- Nece ki Nebi qardaş, yoxsa men seni bezdirmişem?

- Yox, ay Şahhüseyn, senin gözlerin heç menim xoşuma gelmir. Ele bil gözlerini değişmisen, Hecer de geceler rahat yatabilmir. Hey yuxuda diksinir ki,qoyma Şahhüseyn meni öl dürdü. Kendliler de hey sifariş edirler ki, Şahhüseyn'in derisini boğazından çıxar. Amma seninle duz-çörek kesmeşik axı... Axır vaxtlar da tez tez Paşa beyle görüşürsen, evine gedip gelirsen. Amandı birce yoldaşlara xeyanet eleme, rüsvay olarıq.

Şahhüseyn gördü, Nebi meseleden emellibaşlı xeberdardı. El attı hiyleye. Gözünün yaşının sel kimi töktü. Dedi Allah'ıma kem baxaram, sene yox, Nebi, düşmen şözüdü, fe'le uyma, heç yana da geden deyilem. Öldüresen ele meni öz elinle öldür. Amma mene möhlet ver, gör deyilenler nece böhtandı. Her şeyi bir de yoxla, sonra meslehet senindi, istesen çıxıp gederem, bax bu uca qayaların birincisinden özümü ataram, görersen ki, Şahhüseyn ne Şahhüseyn'di.

Nebi çox derine getmedi. Hecer de susurdu, Mehdi de. Hamı dağlara yayıldı. Şahhüseyn de öz qomasına getti. Ancaq ilan vuran yattı, Şahhüseyn yatmadı. Gecenin bir vaxtmda qalxtı ki, day buralarda durmaq mene yaraşmaz. Baş götürüp getmek lazımdır. Araz'ın o xeyli getmişti ki, gördü qabaxta bir qaraltı görünür. Aylı gece idi. Her yer süt kimi idi. Baxıp gördü ki, Nebi'dir, Boz atın yalını tumarlayır. Ele tüfengi çekmişti ki, Boz at bir kişneme kişnedi, dağlar daşlar lerzeye geldi.Gaçaxlar yerinden dik qalxtılar. Nebi dönüp qabağmda tüfengi ona hışlayan Şahhüseyn'i gördü; birce bunu deyebildi: "Ay namerd". Gülle sesi dağlarda aks-seda verdi. Boz at yerinden qalxıp Şahhüseyn'e ele bir qaşa tepik vurdu ki, canı ele oradaca çıxtı. Yazık heyvan dağları daşları harayladı. Şahhüseyn'i o qeder tapdaladı ki, nah söküldü. Sonra Nebi'nin yanma gelip insan kimi göz yaşı axıttı.

Mehdi Boz atın kişnertisine özünü yetirdi. Boz at tir tir titreyir, gözünden kanlı su tökürdü. Bele baxanda Nebi'ni al qan içerisinde gördü. Gaçaklar axışıp geldi, Hecer'e xeber apardılar ki, Nebi'ni öldürüpler. Sübh çağı onlar Gara Yurdda Nebi'nin cenazesi üste bir şiven qoparıplar ki, gel göresen...

Hecer özünü Nebi'nin üstüne atıp huşdan getti. Boz atın derdden bağrı çatladı. Nebi'ni ata yurduna getirdiler. Gözel arvad saçını yolup Nebi'nin üstüne attı. Ananın feryadı bütün kendi basma aldı

Bu dağlar ulu dağlar
Çevresi sulu dağlar
Qoynunda iğit öldü
Göy kişner, bulud ağlar.

Hecer huşa gelip tezeden özünü Nebi'nin üstüne attı.

Goburnat qoşunun başçısına xeber verdiler ki, Nebi'nin meyidini Mollu'ya getirdiler, meqamdır, meyidi gerek divana aparak. Paşa bey bu taraftan özünü yetirdi ki, bes Nebi'ni öldürdüm, indi gedek cenazesini alıp divan qapısında darağacmdan asak. Padişaha da mektup yazak ki, Paşa bey senin emrini yerine yetirdi. Qoburnat qoşunun başçısı general Zuboc, Paşa beye dedi ki, mektubu qoburnat yazmalıdı. Ancak gel biz daha Mollu'ya getmeyek, ölüp, demek tapşırık yerine yetirilip. Qoburnatm tapşırığını gözleyek. Paşa bey çem-xem eledi, general da qoşunu götürüp geldi düz Mollu'ya, Gözelin qapısına. Gördüler ki,burda iyne atsan yere düşmez.Paşa bey özünü verdi ireli.

Hecer yoldaşlarına tapşırmıştı ki, burada bir kese gülle atmayın. Strajniklerden gelen olsa meni çağırm. Beli, generalla, Paşa bey heyete girende gödüler evden bir şiven qalxır adamın tükleri biz biz olur. Hecer de, Nebi'nin meyidi üste oturup saçını yolurdu:

Dağıttı qoymadı düşmenler oba
Qara yurdu görüm qalsın xaraba
Qoç Nebi gedipti ayrılmaz haba
Darasm saçını teller ağlasm
Nebi'nin üstünde eller ağlasm.

Nece baxım bu gadalı yehere
Çekti namerd çarpaz dağı Hecer'e
Ganlı köyneyini verim Gözel'e
Darasm saçını teller ağlasm
Nebi'nin üstünde eller ağlasın

Qoç Nebi'nin eller alsın qanmı
Qırsın beyin, hampasmı, xanmı
Dağıtsın evinin, xanimanmı
Darasm saçını teller ağlasın
Nebi'nin üstünde eller ağlasın ,

Töksün göz yaşını ellerim menim
Gör nece soluhtu güllürim menim
Tutulup, lâl olup dillerim menim
Darasm saçını teller ağlasın
Nebi'nin üstünde eller ağlasın.

1. tabanca.

fcS General soruştu ki, bes bu ağlayan oxuyan kimdi. Paşa bey dedi ki, bu Hecer'dir, indi onu da tutup divana aparmak lazımdır. Paşa beyin sözü generali lap esebileştirdi. O, "tfu" deyip dabanı üste geri döndü. Paşa bey ele bildi ki, general qoşuna içeri doluşmağa emr vermek üçün geri döndü. Ama bir de onu gördü ki, general öz gazalağma minip, qoşunu da götürüp çıxıp getti. Paşa bey qaçaqlarm arasında teq qaldı, onu Hecer'in huzuruna getirdiler. Hecer dedi:

- Düşmeni iğit üste getirmeyin. Nebi'nin yarası qan verer. Onu it damına aparın.

Paşa beyi it damına getirdiler. Hecer nağanını çıxarıp "ohhay" deyip onun tepesine üç gülle çaxtı. Sonra Nebi'nin üstüne gayıttı.

Ustad deyir, Nebi'nin defni böyük el matemine çevrildi. Qoburnat qorxudan camaata bir söz deyebilmedi. Bütün Zengezur axışıp Mollu'ya geldi. Nebi'ni son menzile yola saldılar. Hecer Nebi'nin mezarı üstünde and içti:

- And içirem eziz Nebi, seninle kesdiyim duzçöreye, ne qeder ki, sağam, senin düşmenlerine göz dağı çektireceyem.

Yeddi min yeddi yüz yetmiş yeddi iğit de Hecer'in sesine ses verdi. Ele oradan iğitler silâha sarılıp dağlara, derelere çekildiler.

Nebi öldüse de iğit Hecer onun qanını yerde qoymadı, beylere, xanlara, zalımlara göz verip, ışık vermedi. Düşmenden intiqam alındı.